

A NEMZETKÖZI VELENCEI-TAVI TERMÉSZETMŰVÉSZETI SYMPOSION

Egyre inkább úgy tűnik, hogy a XXI. század nyugati emberének az eszmerendszerek és az értékrendek gyökeres átalakítása lesz a meghatározó feladata. Az új évezred új kihívásaira adott megoldási javaslatok mentén kialakuló új ideológiák megszületésének korát éljük. Hogyan reagálunk az életünk mindennapjait befolyásoló globalizáció következményeire? Milyen közel engedünk magunkhoz más kultúrákat? Hogyan képzeljük el a kultúrák egymás mellett élését? Mennyire fontos számunkra a természetes környezet megóvása? Miről vagyunk képesek lemondani érte? Ezekre a kérdésekre keresi a ma embere a választ, és egyre többen érzik szükségét az örökös terjeszkedés ideáját feladó, önmagát távolabbi perspektívába helyező, értelmes jövőképet felvázoló, új eszmerendszer kidolgozásának. Ebben az útkeresésben természetsszerűleg a művészek is szerepet kérnek és vállalnak, közülük sokan a kreatív ipar helyett egyre inkább a totális életet tekintik tevékenységük színterének. A public art, a street art vagy az environmental art műfajainak megerősödése kiválóan demonstrálja a galériarendszertől amúgy is kikíváncozó művészek ezen attitűdjét.

A természeti környezetben alkotó művészek törekvései ugyanerre az általános társadalomjobbító szándékra rezonálnak, csak ők a világ agresszív átrendezését az urbánus központokban működő mérnökökre bízzák és megelégednek a kultúrpolitika szervezett játéktérétől távol eső, „kis gesztusokkal”. Az erősödő ökológiai problémák miatt a természetművészet ma éppoly aktuális, s társadalmi értelemben is elkötelezett művészi kifejezési mód, mint a szociális jelenségekre reagáló, napjainkban viruló, aktivista művészeti megnyilvánulás.

Miként is került vissza a műalkotás a természetbe? Mi is az a természetművészet? Hogyan alakult ki a vizuális művészetnek ez az izgalmas, sok mindent magába foglaló területe?

A reneszánsz, majd a felvilágosodás beköszöntével a műalkotások szakrális, rituális funkciói fokozatosan elhalványultak és a műalkotások esztétikai, történelmi, illetve pénzbeli értékei kerültek előtérbe. Megjelentek a kollektív emlékezet emblematikus intézményei, a múzeumok, és bennük a gyűjtemények, melyek az uralkodó osztályok emlékeit, történelmi érdemeit voltak hívatottak bemutatni és megőrizni az utókor számára. A XX. századra a művészet „beszorult” a bemutatására létrehozott épületekbe - múzeumokba, galériákba, színházakba, koncerttermekbe –, egy jól szervezett kulturális intézményrendszer erőterébe. A modern múzeumokban és galériákban a műalkotásokat steril terekben, az eredeti környezetüktől elidegenítve tárják a közönség elé. Ezekben az ún. „white boxokban” a mű nem szerves része az őt körülvevő környezetnek, így minimális, elsősorban primér látványon alapuló interakció alakulhat ki a műalkotás és a kiállítótér között.

Az impresszionisták voltak azok, akik ténylegesen kimentek a természetbe, kivonulásukkal a téma iránti áhítatukat demonstrálva. Az egyik első modern szobrász, akinél a mű és annak természeti környezetéhez való viszonya kitüntetett szerepet kapott, a román Constantin Brâncuși volt, aki legjelentősebb alkotásait egy vidékies hangulatú kisvárosban, Targu-Jiuban, az általa tervezett park természetes környezetében helyezte el, ellentétben a köztéri szobrok felállításának addigi gyakorlatával (Hallgatás asztala, Végtelenég oszlopa, A csók kapuja).

Művészet és természet igazi, programszerű fizikai találkozása azonban csak az 1960-as évektől - Amerikában a land art-mozgalom kapcsán, Európában pedig az arte povera folyamánként – jelent meg. Ezt követően vált a műtárgyak természeti kontextusba helyezése elfogadott gyakorlattá. E praxis elterjedésének következtében sorra létrejöttek azok a művészeti központok, amelyek a városoktól távol, kis falvak környékén, kastélyparkokban, tengerparton vagy elhagyott szénbányák területén rendezték meg szimpóziumaikat, művészeti eseményeiket. A kilencvenes évekre a természettel való művészi interaktus beágyazódott a kortárs művészetbe. Mára egyre inkább gyarapodik azoknak az alkotóknak a száma, akik a természettel való harmónia újratemetésére törekednek, s a természeti anyagokat, tárgyakat, energiákat, helyszíneket közvetlenül alkalmazzák alkotásaikban, azaz közvetlen fizikai kapcsolatot teremtenek a természet és az alkotási folyamat között.

Ezek a művészek az urbánus környezettől távol, általában természeti, esetleg falusi környezetben hoznak létre alkotásokat, melyek kivitelezéséhez csak ritkán használnak gépeket, ehelyett elsősorban a kézműves technikákra szorítkoznak. Az így létrehozott „jel” az adott táj specifikumát, sajátos vagy egyedi jellegét erősíti, összefonódásuk megváltoztathatatlan. A művek nem értelmezhetőek reálisan ezen meghatározott környezeti kontextuson kívül. Az alkotás elkészítésénél a művész sokszor az adott környezetben fellelhető természetes anyagokat használja, melyek többnyire mulandóak, a szabadban hagyva idővel lebomlanak.

A természetművészetben azonban nemcsak a műalkotás helyszíne fontos, hanem a falusiakkal, a “természet igazi művészeivel”, a földművesekkel és kézművesekkel való interakció is kiemelt szerephez jut. A művészek gyakran a helyi közösségek segítségére támaszkodva dolgoznak, az alkotói folyamatban a kézművesek, mesteremberek, fizikai munkát vállaló, egyszerű emberek tevőlegesen is részt vesznek.

Az így létrejövő, a természet ciklikus változásainak idejében létező, efemer jellegű művek felrúgják az örökkévalóságnak szánt műalkotás konvencionális mítoszt, egyszersmind teljesen ellentmondanak az intézményi és a gyűjteményi logikának: tulajdonjoguk tisztázása sokszor lehetetlen, a művek – önnön törvényeiket érvényesítve – legtöbbször visszatérnek a természetbe, legfeljebb a fennmaradó dokumentációjuk szerzői joga illeti meg a művészt, vagy a jogtulajdonost.

Egy új mozgalom születésének lehettünk tanúi Magyarországon is az elmúlt évtizedekben. Az eldugottnak tartott vidéki környezetben számos nemzetközileg is jelentős természetművészeti esemény valósult meg, mely azt is bizonyítja, hogy a centrum–periféria alá-fölrendeltségi viszonya sem áll már szilárd lábakon ma, sőt, plusz értékekkel és jelentéssel járulhat hozzá az itt létrejövő művekhez. A természetművészet mint meghatározott alkotásokat jelentő szó, mára beépült a kortárs művészet szótárába. Tantárgyként való megjelenése néhány európai felsőoktatási intézményben az irányzat kanonizációs folyamatáról árulkodik, s ez a tendencia valószínűleg erősödni fog nálunk is az elkövetkező években.

Az ezredforduló óta számos művészeti központ, illetve művésztelep jött létre szerte a világban, ahol a természet áll az alkotói tevékenység fókuszában. Ilyen a CCANW Angliában – Centre for Contemporary Art and Natural World -, a GNAB Koreában, a Sandarbh

Workshop Residency-projekt Indiában, az Arte Sella Olaszországban, vagy az Echigo Tsumari Art Field Japánban, hogy megemlítsünk párat a legfontosabbak közül. Ezek a szervezetek laza hálózatként tartják a kapcsolatot egymással, elsősorban információáramlás céljából. Szerveződésük mottója inkább a kooperáció (együttműködés), mint a kompetíció (verseny), de az is közös jellemzőjük, hogy kerülik a központosított struktúrában, kultúrpolitikai stratégiákban való részvételt.

Magyarországon szintén több hasonló alkotói helyszín, művésztelep jött létre az elmúlt 10-15 évben, így például Noszvajon, a barlanglakásokban, a Tolcsvai Művésztelepen, a boldvaszilasi magtárban, vagy a legújabbak egyikét említve, Márokföldön, egy őrségi kis faluban. Erdélyben a négy évtizedes múltra visszatekintő Gyergyószárhegyi Művésztelep koncepciója ugyancsak természetművészeti színezetet kapott az ezredforduló környékétől.

A Nemzetközi Velence-tavi Symposion a természetművészet egyik fontos hazai eseménye, amelyre különböző művészeti ágakban alkotó, de természetművészettel is foglalkozó művészek, egyetemeken oktató képzőművész-mesterek és tanítványaik kerülnek meghívásra 2006 óta. A főszervezőt, Péter Ágneszt immár egy évtizede a kistérség vállalkozói, önkéntesei segítik az esemény színvonalas lebonyolításában.

Az információs társadalom előretörésével nemcsak a mindennapjaink változtak meg alapvetően, hanem emberi kapcsolataink minősége is. Az információs és kommunikációs technológia elterjedése egyre inkább izolálja az egyént és gyengíti a kisközösségek normaközvetítő és kontrolláló szerepét. Így a művészettel ritkán érintkező emberek számára egy műalkotás létrehozásában való közreműködés élménye, a körülmények megteremtésének feladata, a közös ügyben való odaadó részvétel jó eszköz lehet ennek az elidegenedési folyamatnak a lassítására, akadályozására. Ráadásul az ilyen összefogás eredményeképpen létrejövő munka azt is eredményezi, hogy a résztvevők magukénak érzik a kortárs formavilág jegyeit viselő műalkotásokat, jelentősen tágítva a befogadói csatornákat, nem beszélve arról a "járulékos" adalékról, hogy a megszülető műalkotások szintén a közösséget gazdagítják, még ha időlegesen is.

Ezeket a jövő tekintetében nagy valószínűséggel felértékelendő szempontokat ismerte fel Péter Ágnes szobrászművész, amikor belefogott művésztelepe szervezésébe.

A közép- és felsőfokú művészeti oktatási tapasztalatokkal is rendelkező szervező másik kiemelkedő érdeme, hogy nagy hangsúlyt helyez az egyetemi hallgatók, illetve a fiatalabb generációk symposiumi munkába való bevonására. Meggyőződése, hogy a közös alkotói munka elősegítheti az ökológiai aggodalmak sokféleképpen árnyalt művészi megfogalmazását, és a diákok, hallgatók a saját környezetükben nagyobb eséllyel tudják majd hatékonyan artikulálni a természet értékvesztése miatti, valós problémákat, és felhívni a figyelmet a természeti és kulturális örökség megőrzésének fontosságára. Mindemellett, a művészhallgatók egyéni kreatív munkálkodásuk révén nemcsak elméletben, de gyakorlatban is részeseivé válnak a művész társadalmi pozíciója újraértékeléséről, az alkotói felelősségről, a közügyekben való aktív részvétel fontosságáról szóló művészi-társadalmi diskurzusnak.

Ezek a hallgatók a tanulmányaik befejezését követően tudatosabban, ezért meggyőzőbben és nagyobb hatásfokkal tudják majd kifejtetni tevékenységüket akár autonóm természetművészként, akár tanárként. Urbánus vagy falusi környezetben, adott esetben a szülőhelyükre visszakérülve, komoly tapasztalatok birtokában képesekké válnak egy kisebb közösség személelmódjának pozitív alakítására: kreatív és játékos módon elősegíthetik a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel meggyökereztetését, erősítve egyúttal a művészet iránti fogékonyságot is. Ideális esetben akár a művészet, akár a természet felől megközelítve, környezettudatos cselekvésre tudják bírni a közösség tagjait, s be tudják vonni őket az alkotói folyamatokba is.

Meggyőződésem, hogy az a 10 éve folyó munka, ami Péter Ágnes vezetésével a Nemzetközi Velence-tavi Symposionon, valamint más természetművészeti helyszíneken Magyarországon, Európában és az egész világon folyik, nagyobb hatásfokú, mint a média által terjesztett száraz propaganda: modellértékű módszerként működhet a felbomló félben lévő falusi és városi kisközösségek egyben tartására. Erre égetően nagy szükség van napjainkban.

2016 májusa

Erőss István
Egyetemi docens